

Opis brojevnih riječi u gramatikama hrvatskoga kajkavskog književnog jezika

Klinčić, Ivana

Source / Izvornik: **Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013, 38, 87 - 115**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:439115>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

UDK 811.163.42'282'367.633

811.163.42'282'36(091)

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 28. V. 2012.

Prihvaćen za tisak 2. X. 2012.

Ivana Klinčić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

iklincic@ihjj.hr

OPIS BROJEVNIH RIJEČI U GRAMATIKAMA HRVATSKOGA KAJKAVSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA

U članku se donosi raščlamba opisa brojevnih riječi u gramatikama hrvatskoga kajkavskog književnog jezika te usporedba s matematičkim priručnikom Mihalja Šiloboda Bolšića *Arithmetika horvatszka* iz 1758. godine.

1. Uvod

Cilj je članka dati uvid u opis brojevnih riječi kako ga donose hrvatske kajkavske gramatike. Podatci u gramatikama uspoređeni su s potvrdama u Šilobodovoj knjizi *Arithmetika horvatszka* polazeći od pretpostavke da će u matematičkom priručniku biti dovoljno potvrda brojevnih riječi za usporedbu sa stanjem u gramatikama.¹ Očekivani rezultat usporedbe gramatičke norme i jezične konkretizacije jest uvid u normiranost morfoloških obilježja brojevnih riječi.²

Istraživanjem je obuhvaćeno šest objavljenih gramatika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika: 1. Josip Matijević: *Pomum granatum*, 1771.; 2. Ignac

¹ Budući da se u radu teži predočavanju što je više moguće neposrednih podataka, neki se podatci donose u kraticama i na druge načine. Npr. broj potvrda za pojedinu riječ ili oblik u Šilobodovu priručniku navodi se u obliku zagrada iza riječi, ali, ukoliko je samo jedna potvrda, taj podatak nije stavljen u zagrade. Većina rečenica i potvrda je transkribirana i tada se donosi u kurzivu, bez obzira je li riječ o jednoj riječi ili cijeloj rečenici. Ono što se doslovno prenosi iz nekoga teksta, stavljeno je u navodnike.

² Sročnost glavnih brojeva s dugim imenskim riječima tematizira se samo u slučajevima kada je bitna za klasifikaciju riječi, a kao zasebna tema zahtijeva puno širi korpus.

Szentmartony:³ *Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutsche*, 1783.; 3. Franz Kornig: *Kroatische Sprachlehre*, 1795.; 4. Josip Matijević: *Horvaczka⁴ grammatika*, 1810.;⁵ 5. Josip Đurkovečki: *Jezichnica horvatzko-slavinzka*, 1826.; 6. Ignac Kristijanović: *Grammatik der Kroatischen Mundart*, 1837.⁶

U suvremenim gramatikama hrvatskoga standardnog jezika brojevi su opisani kao zasebna vrsta riječi. Definicije broja u njima međusobno se više ili manje razlikuju: »Brojevi su riječi koje kazuju: a) koliko jedinica ima onoga što znači riječ uz koju stoje [...] to su **glavni (kardinalni) brojevi**; b) koliko jedinica treba odbrojiti da se dođe do nekog predmeta, da se utvrdi koji je po redu u prostoru ili vremenu – mjesto u redosljedu [...] to su **redni brojevi**« (Barić i dr. 1997: 214). Dalje se glavni brojevi dijele na jednočlane i višečlane, a jednočlani na osnovne i izvedene. Ta se podjela temelji na tvorbenim kriterijima: »Glavni broj jest broj kojim se izriče količina onoga što se kazuje imenicom. [...] Redni broj jest broj kojim se izriče redosljed onoga što se kazuje imenicom. [...] Brojevena imenica jest imenica koja ima značenje broja ili količine. [...] Brojevni pridjev jest pridjev koji znači par ili skup koji čini cjelinu« (Šilić i Pranjković 2005: 141–145). Unutar poglavlja o brojevima navode se četiri podvrste, od kojih se dvije i definiraju kao brojevi, a dvije kao druge vrste riječi: »*Brojevi* su vrsta riječi koje označuju izbrojenu količinu bića, stvari i apstraktnih pojmova: *jedan jelen, tri stola, deset nesreća*... U matematici brojevi označuju i samostalne pojmove: *dva i dva su četiri*... S kategorijalno-morfolškoga gledišta to je složena vrsta promjenjivih i nepromjenjivih riječi koje u jednom smislu pripadaju imenicama i pridjevima, a drugim su bliske prilozima« (Babić i dr 2007: 492). Prema "realističnoj" podjeli na vrste riječi Dalibora Brozovića, ne postoje brojevi i zamjenice kao vrsta riječi, a vrste riječi dijele se na dvije skupine: glavna, punoznačna ili autonomna (glagoli, imenice, pridjevi, prilozi) i pomoćna, nepunoznačna, neautonomna ili gramatička (veznici, prijedlozi, čestice, uzvici). Od brojevnih riječi ističe kako tradicionalna podjela »brojevine imenice, pridjeve ali i priloge izdvaja također u posebnu vrstu (brojevi)« (Brozović 1990: 92). U tim definicijama najčešće saznajemo u prvom

³ O autorstvu gramatike *Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutsche* vidi: Korade 1983; Šojat 1984–1985; Jembrih 1990; Ribkin 1995.

⁴ Vjerojatno slovnja pogrješka, vidi bilješku 3 u Klinčić 2012: 423.

⁵ O autorstvu priručnika *Horvaczka grammatika* i suodnosu s Kornigovom gramatikom vidi: Kukuljević 1860: 74; O. Šojat 1962: 79; Vince 1978: 166; Jembrih 1996: 153.

⁶ Radi preglednijeg donošenja potvrda, uz pojedine primjere u zagradama se donosi kratica gramatike u kojoj se potvrda može naći: Matijević: *Pomum granatum* (P.), Szentmartony (S.), Kornig (K.), Matijević: *Horvaczka grammatika* (M.), Đurkovečki (Đ.), Kristijanović (Kr.). Dvije se Matijevićeve gramatike u radu, zbog jednostavnosti i preglednosti, nazivaju *Pomum granatum* i Matijevićeve gramatika.

redu leksičko značenje brojevnih riječi,⁷ a nekad se ističe kompleksnost teme i upućuje na drugu literaturu (Babić i dr. 2007).⁸ Osim različitih definicija brojeva, u jezikoslovnim priručnicima u poglavlju o brojevima tumače se riječi koje zapravo pripadaju drugim vrstama riječi (Tafra 2005: 41–42).

Imajući na umu tradiciju suvremenih gramatičkih priručnika, zatim promišljanja o nazivima “broj”, “brojeva riječ” i sl. te potvrde u kajkavskim gramatikama i Šilobodovu priručniku, u članku se razlikuje nekoliko tematski vezanih naziva. **Riječima s brojevnom osnovom** nazivaju se upravo sve riječi u čijem leksičkom morfemu nalazimo broj, uključujući riječ *cifra* u značenju ‘nula’. **Brojevnim riječima** smatraju se one riječi s brojevnim leksičkim morfemom koje s drugim riječima tvore logičko-matematički niz, npr. *cifra, jedan, dva, tri, ... jezero...; prvi, drugi, treći...; jedni, drugi, treći...; dvojak, tretjak, četertak...; dvoji, troji, četveri...; prvič, drugoč, trećič... i ostale tvorbe* kojima se postiže odbrojanje stvari, radnji, svojstava i sl. Brojevine su riječi u ovom radu, dakle, semantička kategorija (koja pretpostavlja dva uvjeta: broj u osnovi te suodnos s drugim riječima u nizu), a ne gramatička pa stoga nije istovjetna brojevima kao morfološkoj kategoriji u suvremenim gramatikama. Određivanje riječi kao brojevine, tj. kao dijela nekog brojevnog niza, za ovu je temu bitno samo kod glavnih brojeva, radi razlikovanja brojevnoga niza “glavni brojevi”, brojevnoga niza “matematički broj” i “imenica”, koje se mogu omaškom poistovijetiti s glavnim brojevima. Rezultat je to pokušaja da se slijedi poticaj dan u rečenici: »Nema nikakva razloga da u morfologiji tzv. brojevine imenice, brojevni pridjevi i brojevni prilozi ne budu obrađeni kao imenice, pridjevi i prilozi« (Tafra 2005: 42).

Potvrde imenica *šestak i devetak* kao nazivi za novac, pridjev *jednak*, prilozi *drugač i jednomalo*, glagol 1. lica jednine prezenta *dvojim* i dr. očigledno jesu riječi s brojevnom osnovom, ali ne i brojevine riječi jer ne pripadaju nekom brojevnom nizu, kako je gore opisano. Treba napomenuti da se naziv “brojevine riječi” u ovom radu koristi u nešto širem značenju negoli u radovima o hrvatskom standardnom jeziku, čemu je razlog to što je hrvatski kajkavski književni jezik proizveo više brojevnih nizova (imeničke sklonidbe i priloga) kojih u hrvatskom standardnom jeziku nema.

⁷ »U raspravama o vrstama riječi obično se najviše problema nametalo u vezi sa zamjenicama i brojevima. To su naime riječi koje se od drugih imenskih riječi ne razlikuju bitno morfološki (nemaju kategorija koje ne bi imale ili imenice ili pridjevi ili prilozi), a ni funkcionalno. ‘Zamjeničnost’ i ‘brojidbenost’ leksička su značenja« (Pranjković 1982: 27–28).

⁸ Iscrpno obrazloženje opisa brojevnih riječi u hrvatskim jezičnim priručnicima predloženo je u članku Ivane Franić (Franić 2007: 107–131).

U članku se donose morfološka obilježja dijela brojevnih riječi: glavnih brojeva, rednih brojeva te zbirnih brojeva i brojevnih pridjeva. To su brojeвне riječi kojima se u gramatikama, i suvremenim i dopreporodnim, s više ili manje odstupanja, pridaje značenje broja kao vrste riječi: »U okviru pridjeva Kašić brojeve dijeli na tri podrazreda: glavni, redni i dijelni. Della Bella u poglavlju o brojevima razlikuje glavne i redne brojeve te brojne priloge. Poslije njega svi su gramatičari brojeve izdvojili kao posebnu vrstu, ali su se razlikovali međusobno po opisu i uopće po shvaćanju što su brojevi, zbog čega postoje razlike i u klasifikaciji. Reljković, Karadžić, BHŽ imaju pet podrazreda, I. A. Brlić šest, Mažuranić sedam, Fürholzer četiri, Rukavina osam, Volarić šest izvjesnih i pet neizvjesnih, Veber devet, Daničić, Maretić, TB i PG dva. Međutim, postoje i nedosljednosti, npr. u PG se navode dva podrazreda, a opisuje pet« (Taфра 1993: 102). Iako se u ovom radu ostaje u okvirima tradicionalne školske gramatike,⁹ nastoje se primijeniti razlučivanja i promišljanja o glavnim brojevima, zbirnim brojevima i brojevnim pridjevima u znanstvenoj literaturi. Budući da je cilj rada morfološka raščlamba i utvrđivanje morfološke normiranosti, u prikazu sklonidbe za *jeden* uzete su u obzir sve potvrde, a u nastavku se poglavlja tematizira kategoriziranje u pojedinim rečenicama. Unutar glavnih brojeva obrađena je i riječ *cifra*, iako nema potvrde kao glavni broj, nego samo kao matematički broj i kao imenica. Međutim, u radu se donosi raščlamba riječi *jezero* i *milijun* (i kada su imenice) te riječi *stotina*, koja je u odabranom korpusu također potvrđena samo kao imenica.

2. Brojevi u gramatikama hrvatskoga kajkavskog književnog jezika

Matijevićeva gramatika njemačkoga jezika *Pomum granatum* nema poseban opis brojevnih riječi, a paradigma za *jeden* donosi se u poglavlju o neodređenom članu. Szentmartonyjeva, Kornigova, Matijevićeva i Kristijanovićeva

⁹ Usp. Taфра 1993: 103: »Ostaje otvoreno pitanje što se sve može smatrati brojem, pa kada se na to pitanje odgovori, tada će se moći bolje klasificirati. U okviru tradicionalne školske gramatike nije se pokušalo s čvršćim određivanjem granica brojeva kao vrste riječi. Premda to nije lako učiniti, opisi su mogli biti barem dosljedniji. Tako je potpuno ostao nedefiniran gramatički status riječi tipa *jedan*, *dva*, *tisuća*, *dvoje*, *dvoji*. Ako još dodamo da se među brojevima obrađuju i riječi kao što su *dvojica*, *četvrtina*, *desetinka*, *jedanput*, *trostruk*, onda je slika o brojevima, brojevnim i količinskim riječima još mutnija. O nekoj mogućoj drugoj klasifikaciji riječi na gramatičke razrede koja bi se razlikovala od tradicionalne podjele na vrste riječi još nema spomena u hrvatskim gramatikama.« Opisivanje izricanja brojeva i brojevnih odnosa izazov je za jezikoslovce većine jezika. U tome prednjače možda upravo slavenski jezici, u kojima se brojeveni odnosi izriču, osim leksičkim, i morfološkim jedinicama (usp. Corbett 2000).

gramatika “brojevnih riječi”¹⁰ opisuju u zasebnim podpoglavljima *Von Zahlwörtern* (S.), *Von den Zahlwörtern* (K., M.), odnosno *Vom Zahlworte* (Kr.) unutar poglavlja o pridjevima (*Von den Beywörtern*),¹¹ a Kristijanović ima ponešto drukčiju raspodjelu riječi po vrstama prema kojoj su “brojevnih riječi” izdvojene iz pridjeva u zajedničkoj nadskupini *Nennworte*.¹² Đurkovečki donosi paradigmu za *jeden, jedna i jedno* te *dva, obodva, tri i četiri* unutar drugoga dijela gramatike *Od zaimena*, imenujući te riječi *zaimen nestanovito*¹³. Međutim, postoji nedosljednost u terminologiji Đurkovečkoga jer u objašnjenju »Kaj je zaimen?« navodi da postoji 6 vrsta “zaimena”, od kojih je šesta *nevlastito*, a ne *nestanovito*, kako slijedi kasnije u objašnjenju po vrstama. Nejasno je i što zapravo Đurkovečki svrstava u tu skupinu jer se primjeri u uvodnom dijelu¹⁴ razlikuju od riječi navedenih u paradigmama.¹⁵

U opisu brojevnih riječi i ostalih riječi s brojevnom osnovom, Szentmarthyjeva, Kornigova, Matijevićeva i Kristijanovićeve gramatika pokazuju zajedničku razvojnu liniju, dok gramatika Đurkovečkoga donosi potpuno drukčiji koncept, koji ne nalazi uporišta u dotadašnjem kontinuitetu temeljenu na prethodnim trima gramatikama.

Zbog širine opisa i spomenutoga kontinuiteta, za ovo su se istraživanje daleko iscrpnijim pokazale četiri navedene gramatike. U njima se “brojevnih riječi” dalje dijele na “glavne” i “određene”. Neke riječi s osnovom *jeden* spominju se u poglavlju o zamjenicama, u vrsti »nevlaztita zaimena« ili »neztanovita zaimena« (*nijeden; nekoj, neki, nekoteri, negdo; jeden; takov; vsaki; jeden jedini; kojgod, kigod, koterigod*). Velik je broj potvrda riječi s osnovom izvedenom iz *jeden* i *dva* u poglavlju o priložima, a vrijedna objašnjenja uporabe brojeva daju se u drugom dijelu gramatike na primjerima sintagmi i rečenica.

¹⁰ Doslovno od njem. *Zahlwörter*. Taj doslovni prijevod treba razlikovati od naziva *brojevnih riječi* kako se koristi u ovom radu.

¹¹ Szentmarthy, Kornig i Matijević promjenljive riječi dijele na “imenske riječi” i “glagole”, a “imenske riječi” dalje dijele na “imenice”, “pridjeve” i “zamjenice”. Poglavlje o “pridjevima” obuhvaća tri potpoglavlja: o sklonidbi, o komparaciji i o “brojevnim riječima” (Szentmarthy 1783: 13–99; Kornig 1795: 19–181; Matijević 1810: 12–198).

¹² Kristijanović promjenljive riječi dijeli na “imenske riječi”, “zamjenice”, “glagole” i “participle”, a “imenske riječi” dijeli na “imenice”, “pridjeve” i “brojeve” (Kristijanović 1837: 6–116).

¹³ To bi se moglo doslovno prevesti kao “neodređena zamjenica”.

¹⁴ 6. *Nevlastito, po kojem kaj nestanovitoga razme se. V. p. netko, gdogod* (Đurkovečki 1826: 78).

¹⁵ U primjerima sklonidbe za *zaimen nestanovito* naveo je riječi: *jeden, jedna, jedno, obodva, vsi, dva, tri, četiri* (Đurkovečki, 1826: 84).

3. Mihalj Šilobod Bolšić: *Arithmetika horvatszka*, 1758.

Godine 1758. u Zagrebu je objavljen matematički priručnik *Arithmetika horvatszka* koju potpisuje Mihalj Šilobod Bolšić (1724.–1787.), župnik u Martinskoj Vesi, selu u Hrvatskoj Posavini. 6. studenoga 2008. godine u Svetoj Nedelji održan je znanstveni skup “Mihalj Šilobod i njegovo djelo” posvećen 250. obljetnici tiskanja prvoga sustavnog matematičkog priručnika na hrvatskom jeziku. Godine 2009. objavljen je zbornik radova s toga znanstvenoga skupa s iscrpnim povijesnim i biografskim podacima o Mihalju Šilobodu Bolšiću (Razum, Sremić, Jembrih), raščlambom metodologije njegova matematičkog priručnika (Zorica, Borić, Koprek), popisom matematičkoga nazivlja (Jakobović), grafijskom i pravopisnom raščlambom Šilobodovih djela (Jembrih) te iscrpnim popisom i opisom svih radova koji su utjecali na Šilobodov život i djela (Jembrih).

Šilobodov matematički priručnik poslužio je kao provjera gramatičkoga opisa brojevnih riječi u kajkavskim gramatikama, ali donosi i mnogobrojne potvrde kojih nema u gramatikama. Odabiru Šilobodove knjige kao izvora za usporedbu sa stanjem u gramatikama može se prigovoriti to da njegov priručnik, prema klasifikaciji Josipa Vončine, pripada drugoj fazi hrvatskoga kajkavskog književnog jezika, za razliku od gramatika koje pripadaju trećoj fazi (Vončina 1988–1989: 66). Međutim, polazeći od toga da se kontinuitet hrvatskoga kajkavskog književnog jezika, kao jezika temeljena na gradskom zagrebačkom kajkavskom govoru, može pratiti od sredine 17. stoljeća (*Zagrebački kaj* 1998: 10–11), ovaj rad Vončinine druge dvije faze promatra kao cjelinu.

4. Glavni brojevi

Szentmartonyjeva gramatika donosi samo osnovne informacije o *jeden, dva, tri, četiri, deset, sto i jezero*. Iz tako kratka osvrtu vidljivo je da su ostali podaci o glavnim brojevima vjerojatno bili tumačeni u neposrednoj poduci. Kornigova i Matijevićeva gramatika pretpostavljaju samostalno korištenje priručnika te daju i potpuniji opis:

1. Donosi se popis brojeva do deset: *jeden, dva, tri, četiri, pet, šest, sedem, osem, devet, deset*.

2. Objašnjena je tvorba glavnih brojeva od 11 do 19 dodavanjem *-najst: dvanaajst, trinaajst*.

3. Govornicima njemačkoga jezika bilo je važno objasniti da se iznad *dva-deset* jedinice izgovaraju nakon, a ne ispred desetica: *dvadeset i jeden, dvadeset i dva, trideset i jeden*.

4. Donosi se popis ostalih desetica i velikih brojeva: *četerdeset, pedeset, šesdeset/šestdeset, sedemdeset, osemdeset, devedeset/devetdeset*,¹⁶ zatim *sto (sto i jedan), jezero (dva jezera, tri jezera)* i *milijon (jedan milijon, dva, tri, četiri milijoni)*.

Time je ukratko predložena ukupnost glavnih brojeva (*Grundzahlen*), a u nastavku te dvije gramatike obrazlažu se njihove gramatičke osobitosti.¹⁷

Đurkovečki glavne brojeve svrstava u kategoriju “zaima nestanovito”, unutar koje donosi paradigmu za *jeden, jedna, jedno, obodva, dva, tri* i *četiri*, a u istu kategoriju svrstao je i *vsi*. Kristijanović je u opisu glavnih brojeva razradio načelo iz Kornigove i Matijevićeve gramatike: popisao jednoznamenaste brojeve, obrazložio tvorbu dvoznamenkastih i ostalih velikih brojeva, nakon čega slijedi podroban gramatički opis.

U Šilobodovu se djelu na pojedinim mjestima pojavljuju glavni brojevi unutar rečenica, ali izvan sintaktičkoga suodnosa, u svom osnovnom obliku, koji ne možemo nazvati nominativ jednine jer imenske riječi možemo morfološki određivati samo u morfosintaktičkom kontekstu. Takve su pojavnice brojevnih riječi izuzete iz raščlambe jer ne daju gramatičku poruku, osim što su potvrda riječi kao takve, matematički broj.¹⁸ Primjer su za to Šilobodove rečenice: *Na početku vseh drugih navukov, znati najpervič potrebno je da vu vseh računeh ne nahađa se več nego samo deset znamenj, najmre: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0, to jest: jeden, dva, tri, četiri, pet, šest, sedem, osem, devet [...]; 302 je tristo i dva; 7 i 6 je trinajest i dr.*

4.1. *Jeden, jedno, jedna*¹⁹

U gramatičkom opisu hrvatskoga kajkavskog književnog jezika *jeden* se može razmatrati sa stajališta morfoloških oblika te sa stajališta sintaktičkih i semantičkih određenja.

¹⁶ *šesdeset* i *devedeset* (Kornig 1795: 84); *šestdeset* i *devetdeset* (Matijević 1810: 99).

¹⁷ Treba naglasiti da je podudarnost u metodologiji i primjerima između Kornigove i Matijevićeve gramatike tolika da je teško ne pomisliti da se radi o dva izdanja iste gramatike, međutim, u mnogim se dijelovima dvije gramatike razlikuju u tolikoj mjeri da takva tvrdnja ne bi bila u potpunosti točna.

¹⁸ Usp. »pojam čistoga broja« (Tafra 2005: 13); »U matematici brojevi označuju i samostalne pojmove: dva i dva su četiri [...]« (Babić i dr. 2007: 492).

¹⁹ U suvremenim gramatikama hrvatskoga jezika *jedan* se objašnjava unutar morfologije pod gramatičkom kategorijom brojeva, iako se već u prvoj rečenici navodi da se sklanja kao pridjev ili ima svojstva pridjeva. »Broj *jèdan* ima oblike kao pridjevna zamjenica s osnovom na nepočani suglasnik [...]« (Barić i dr. 1997: 215); »Broj *jèdan* ima svojstva pridjeva jer ima kategoriju roda: *jèdan-(Ø) – jèdn-a – jèdn-o*. Zato se u sintagmatskim odnosima slaže s pridjevima i glagolskim pridjevima u rodu, broju i padežu [...]. Tako se ponaša bez obzira na to je li sam ili dio kojega drugog broja [...]« (Silić i Pranjković 2005: 141); »Broj *jèdan* je promjenljiv i sklanja se kao pridjevi: *jèdan, jèdnog(a), jèdnomu*... Kao brojevni pridjev može imati i množinu ako znači ‘isti’, ‘neki’, kad stoji u opreci s množinom broja *drùgt*, kad stoji uz imenice koje znače par ili su plurale tantum [...]« (Babić i dr. 2007: 495).

Paradigma sklonidbe *jeden* nalazi se samo u *Pomum granatum* i kod Đurkovečkoga. Szentmartonyjeva, Kornigova, Matijevićeva i Kristijanovićeva gramatika navode da se *jeden* sklanja kao pridjev ne donoseći posebno paradigmu. U tablici se donosi sklonidba za *jeden* prema kajkavskim gramatikama. Većina je oblika rekonstruirana iz opisa sklonidbe pridjeva (iz *dober* kod Szentmartonyja, *velik* kod Korniga i Matijevića te *svet* kod Kristijanovića), uzevši u obzir nepostojano *e*²⁰ te je ujedno i prikaz paradigme pridjevnice sklonidbe u kajkavskim gramatikama.

	m. r.	s. r.	ž. r.
N	<i>jeden</i> (P, S, K, M, Đ, Kr)	<i>jedno</i> (P, S, K, M, Đ, Kr)	<i>jedna</i> (P, S, K, M, Đ, Kr)
G	<i>jednoga</i> (P, ^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr)	<i>jednoga</i> (P, ^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr)	<i>jedne</i> (P, ^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr)
D	<i>jednomu</i> (P, ^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr)	<i>jednomu</i> (P, ^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr)	<i>jednoj</i> (P, ^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr) <i>jedni</i> (^R S, ^R K, ^R M, ^R Kr)
A	<i>jednoga</i> (P, ^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr) <i>jeden</i> (^R Kr)	<i>jedno</i> (P, ^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr)	<i>jednu</i> (P, ^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr)
V	<i>jeden</i> (^R S, ^R K, ^R M, ^R Kr)	<i>jedno</i> (^R S, ^R K, ^R M, ^R Kr)	<i>jedna</i> (^R S, ^R K, ^R M, ^R Kr)
L	<i>jednom</i> (S ²¹ , K ²² , ^R Kr) <i>jednem</i> (^R Kr)	<i>jednem</i> (^R Kr) <i>jednom</i> (^R Kr)	<i>jednoj</i> (^R Kr) <i>jedni</i> (^R Kr)
I	<i>jednem</i> (^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr) <i>jednim</i> (^R S, ^R K, ^R M)	<i>jednem</i> (^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr) <i>jednim</i> (^R S, ^R K, ^R M)	<i>jednum</i> (^R S, ^R K, ^R M, Đ, ^R Kr)

S obzirom na to da su gotovo svi oblici ovdje rekonstruirani, može se iznijeti samo pretpostavka da u gramatikama hrvatskoga kajkavskog književnog jezika *jeden* ima dubletne oblike u lokativu svih rodova te u instrumentalu jednine muškoga i srednjega roda, dativu jednine ženskoga roda te lokativu svih rodova. Kristijanović donosi dva oblika za akuzativ jednine muškoga roda, ali ne i za akuzativ jednine srednjega roda. Iz tablice je vidljivo da samo *Pomum granatum* i Đur-

²⁰ Tada je iza oblika u tablici kratica ^RS, ^RK, ^RM i ^RKr.

²¹ Izvan paradigme, na temelju potvrde u tekstu gramatike.

²² Izvan paradigme, na temelju potvrde u tekstu gramatike.

kovečki donose jednoznačni odabir nastavaka. Posebnu skupinu čine Szentmar-tonyjeva, Kornigova i Matijevićeva gramatika jer donose jednake paradigme pri-djevne sklonidbe i jednak gramatički opis, s istim prikazom dubleta. Kristijano-vićev se opis razlikuje po tome što ne donosi dubletne oblike u instrumentalu jed-nine muškoga i srednjega roda, kao što je u spomenute tri gramatike, ali donosi oblike za lokativ, padež koji ostale gramatike ne donose u paradigmi.

Izostavljanje lokativa i instrumentala u *Pomum granatum* povezano je s time što je to gramatički prikaz njemačkoga jezika u kojemu se hrvatski oblici dono-se samo kao prijevod njemačkoga jezika, dok je kod Szentmartonyja, Korniga i Matijevića izostavljanje oblika za lokativ uvjetovano oslanjanjem na latinsku gramatičku tradiciju, pa se kao ekvivalent ablativa u latinskom donose oblici instrumentala u hrvatskom kajkavskom književnom jeziku. U tim se gramatika-ma, zbog sličnosti oblika, lokativ jednine poistovjećuje s dativom jednine, a lo-kativ množine s genitivom množine te se opisuje u kontekstu prijedloga.

U Szentmar-tonyjevoj, Kornigovoj i Matijevićevoj gramatici oblici za lokativ objašnjavaju se u poglavlju o prijedlozima s obrazloženjem da je uz prijedloge *pri*, *na*, *vu*, *ob* i *po* imenska riječ u jednini u trećem padežu, tj. dativu, a primje-ri pridjeva koji se u tim objašnjenjima donose su *ljudckem* (S.), *ljuckem* (K.) i *tu-đem* (M.). Đurkovečki također u svojoj paradigmi ne donosi oblike za lokativ. U popisu njegovih padeža,²³ na šestom je mjestu padež *odnosnik*, što je prenošenje ablativa iz latinske gramatičke tradicije kao genitiva s prijedlogom *od*. No Đur-kovečki je u poglavlju o prijedlozima objasnio prijedložne izraze s *na*, *vu*, *po*, *pri* i *ob* objašnjavajući oblik imenske riječi u jednini iza tih prijedloga kao *dajevnik*, a u poglavlju o pridjevima kao primjer pridjeva *trejtoga padanja*²⁴ navodi primje-re s lokativom. Tek Kristijanović u svojoj paradigmi donosi i oblik za lokativ.

Szentmarony, Kornig i Matijević napomenuli su da u prijedložnim izrazi-ma s *pri* pridjev ne mora imati dočetno *u*: *pri dobrom Bogu* (S., K.) i *pri do-brom Gospodinu* (M.). Đurkovečki o tome donosi još detaljnije obrazloženje: *Pri horvatskom jeziku navadno je slovu u iz pridavnoga imena perve premenbe trejtoga padanja jednobrojnika ispustiti, akoprem i terpiti se bi mogla, v. p. po Krištušu Gosponu našem, pri caru turskom, i to samo za predstavkih na, vu, po, pri. Drugač se slova u ne sme ispušćati, v. p. k bratu tvojemu, lastovitomu pa-stiru ali drugomu.* (Đurkovečki 1826: 76–78). Iz toga proizlazi da pridjev u pri-jedložnom izrazu u dativu mora imati dočetno *-u*, a pridjev u prijedložnom izra-zu u lokativu ne mora imati, ali nije pogrešno ako ima. Treba pretpostaviti da je to pravilo vrijedilo i za *jeden*. U tablici nisu rekonstruirani oblici lokativa od

²³ *Imenovnik* = nominativ; *rođenik* = genitiv; *dajevnik* = dativ; *tužnik* = akuzativ; *zovnik* = vokativ; *odnosnik*; *pajdašnik* ali *orudelnik* = instrumental (Đurkovečki 1826).

²⁴ Tj. dativ.

jeden u Szentmaronyjevoj, Kornigovoj i Matijevićевой gramatici jer je iz navedenih podataka potpuno nepouzđano je li to **jednom* ili **jednem*.

U *Pomum granatum*, unutar njemačke paradigme, za vokativ je naznačeno »Nema«, što se odnosi na njemačku sklonidbu, a hrvatski se oblik ne donosi jer se ne može prevesti ono što se ne navodi kao postojeće u njemačkomu. Đurkovečki pak uz vokativ stavlja crtice, što se može protumačiti time da smatra kako ne postoje oblici za vokativ.

Potvrde oblika riječi *jeden* kod Šiloboda su: muški rod: N jd. *jeden* (139); G jd. *jednoga* (45); D jd. *jednomu* (6); A jd. *jeden* (23) i *jednoga* (22); V jd. – ; L jd. *jednom* (7) i *jednem* (2); I jd. *jednem* (11); srednji rod: N jd. *jedno* (6); G jd. *jednoga* (3); D jd. – ; A jd. *jedno* (10) i *jednoga* (2); V jd. – ; L jd. *jednem* (1) i *jednom* (1); I jd. *jednem* (2); ženski rod: N jd. *jedna* (19); G jd. *jedne* (11); D jd. – ; A jd. *jednu* (22); V jd. – ; L jd. *jedne* (8); I jd. – . Tomu treba dodati i tri potvrde množinskih oblika: N mn. m. r. *jedni*; A mn. ž. r. *jedne* (2).²⁵

Ostaje usporediti kako se kategorijalno određuje *jeden* u kajkavskim gramatikama, a kako se mogu odrediti potvrde kod Šiloboda sa suvremenoga jezikoslovnog gledišta.

U *Pomum granatum* vidljivo je da autor razlikuje značenje njemačkoga neodređenog člana od riječi *jeden* kojom je neodređeni član preveo na hrvatski kajkavski književni jezik: *Nestanoviti artikuluš je jednoverstnoga broja i je isti: einer, eine, eines, jeden, jedna, jedno, koji nikaj stanovitoga ne znamenjuje, v. g. Ein Mensch, človek. Nigdo se pak naj ne čudi da se vu horvackom ostavi jeden ter se vu nemškom postavi, kajti, kak zgora rečeno je, šubstantivum nemški ne more stati prez artikuluša stanovitoga ali nestanovitoga.* (Matijević 1771: 12).

U Szentmaronyjevoj, Kornigovoj i Matijevićевой gramatici *jeden* nalazimo na dva mjesta: u poglavlju o “neodređenim” zamjenicama (*Uneigentliche Fürwörter*) te u poglavlju o brojevima. U poglavlju o zamjenicama Matijević donosi i hrvatsku kajkavsku terminologiju te imenuje tu vrstu riječi kao *nevlastita zaimena* i *nestanovita zaimena*, a u nju svrstava još i *nijeden* i *jeden jedini*.²⁶ Ista se usporedba može naći i u Kornigovoj gramatici. Kristijanović *jeden* stavlja u suodnos s *jedini* i *nijeden*, razdvajajući tako značenjski *jeden* koji se može poistovjetiti s njemačkim neodređenim članom od ostalih semantičkih relacija. Đurkovečki sklonidbu za *jeden, jedna* i *jedno* donosi u poglavlju *Za premenjati zaima nestanovito*, zajedno sa sklonidbom riječi *obodva, vsi, dva, tri* i *četiri*. Sve

²⁵ Usporedba oblika *jeden* kod Šiloboda sa stanjem u kajkavskim gramatikama svodi se na usporedbu pridjevne sklonidbe, a te su razlike obrađene u poglavlju o rednim brojevima.

²⁶ U toj su skupini još *nijeden; nekoj, neki, nekoteri, negdo; jeden; takov; vsaki; jeden jedini; kojgod, kigod, koterigod* (Matijević 1810: 110–111), a tako je i u prethodnim gramatikama, Szentmaronyjevoj i Kornigovoj.

gramatike (osim Đurkovečkog) *jeden* navode i u poglavlju o brojevima kratko upućujući da se sklanja kao pridjev pa se može reći da u tim kajkavskim gramatikama imamo *jeden* kao “neodređenu zamjenicu” i *jeden* kao “broj”, ali se ne donosi razdvojba tih dviju kategorija jer nema detaljnijih objašnjenja.

U suvremenom jezikoslovlju promišljanja o riječi *jeden* sa stajališta vrste riječi pokazuju da gramatička raščlamba rečenice mora uzeti u obzir višestruke uloge i značenja oblika riječi *jedan*, što zasigurno treba primijeniti i na riječ *jeden* u hrvatskom kajkavskom književnom jeziku. Branka Tafra objašnjava da treba razlikovati *jedan* kao broj, *jedan* kao zamjenicu, *jedan* kao pridjev te *jedni* kao brojevnu riječ (Tafra 1989: 231), a Josip Silić donosi raščlambu kategorija riječi *jedan* upozoravajući na moguće metodološke pogreške i zamke te utvrđujući: »*Jedan* se naime kao izraz sadržaja ‘broj’ razlikuje od *jedan* kao izraza sadržaja ‘pridjev’ i od *jedan* kao izraza sadržaja ‘član’« (Silić 1992–1993: 408). Iste postavke mora se moći i može se primijeniti na hrvatski kajkavski književni jezik.

Potvrde riječi *jeden* kod Šiloboda u ovom su radu svrstane unutar glavnih brojeva, ali zapravo je malen broj potvrda riječi *jeden* kao glavnoga broja. Najviše potvrda za *jeden* ima kao neodređene zamjenice bliske po značenju zamjenici *neki*:²⁷ *Jeden bogatuš ostavil je bil negda sinu svojemu [...]; Jeden teržec pogodil je 213 parov volov.; Jeden igraš imal je ranjiški 5.; Jedna majerica nosila je košaru jajec na prodaj.* itd. Česte su potvrde *jeden* kao poimeničene neodređene zamjenice u službi subjekta: *Jeden dužen je bil ranjiški 101.; Jeden ima vožu 8 veder.; Jeden zmeril je štertink 659.; Jeden kupil je sukna 45 refov.; Kad bi jeden hotel hižu [...] delati [...]; Jeden kupil je vnožinu žitka.* itd. Za *jeden* kao broj nalazimo potvrde: *oni broji koj se z jednem znamenjem pišu; i kak vidiš jednem redom dalje; pretegni na jedne ruke persta 2, a na druge 3;* itd.

Kod Šiloboda se pojavljuju i množinski oblici: *Ovak negda iz španjolskoga orsaga po morju jedni ođišli su na sunčeni izhod, a drugi na zahod.; Jeden ima na prodaju jedne zidane hiže i na hižah 12 oblokov.; Zatem vzemi vsakoga poseb karte i jedne na druge zmeči.* Riječ *jeden* kao glavni broj (jednako kao i *jedan* u suvremenom hrvatskom standardnom jeziku)²⁸ ne može imati množinu

²⁷ U takvoj se uporabi najviše približava značenju neodređenoga člana. Prema Siliću u hrvatskomu jeziku *jedan* može biti neodređeni član (Silić 1992–1993: 411). Takva se uporaba u hrvatskom kajkavskom književnom jeziku ustalila pod utjecajem njemačkoga jezika.

²⁸ »Broj *jedan* ima samo jedninu, točnije, on nema sposobnost izricanja odnosa jednina/množina jer ne ovladava kategorijom gramatičkog broja. Riječ *jedan* koja može izricati jedninu i množinu nije broj nego druga vrsta riječi (pridjev ili zamjenica, ovisno o značenju i funkciji)« (Tafra 1989: 230–231). »Broj *jedan* po logici stvari ne može imati množinu, ali ni po gramatičkim obilježjima jer brojevi nemaju kategoriju broja pa ne mogu imati jedninu i množinu« (Tafra 2005: 42).

pa tu, dakle, nije riječ o glavnom broju. Je li uopće riječ o brojevnoj riječi? Brojevena riječ mora se moći smjestiti u brojevni niz, koji je i ovjeren u prvoj i trećoj rečenici: *jedni – drugi; jedne na druge*. Potvrda u drugoj rečenici (A mn. ž. r. *jedne zidane hiže*)²⁹, može pripadati brojevnomu nizu *jedni, dvoji, troji* (...). Prema tome, množinski oblik *jedni* ne može biti glavni broj, ali jest brojevena riječ, a u Šilobodovu se djelu može odnositi na dva leksičko-semantička brojevena niza.

4.2. *Dva, tri, četiri, pet, šest, sedem, osem, devet, deset* i ostale desetice

Kajkavske gramatike poznaju nominativne oblike *dva* za muški rod, *dve* za ženski i *dva* za srednji rod, koji su jednaki i za akuzativ i vokativ. Svi gramatičari osim Đurkovečkoga ističu da se sklanjaju i brojevi viši od *četiri*. Paradigme su glavnih brojeva ove skupine vrlo ujednačene u svim gramatikama i odlikuje ih nepostojanje inačica, a usporedba sa sklonidbom množine pridjeva dovodi u pitanje odvajanje sklonidbe brojeva od sklonidbe množine pridjeva u hrvatskom kajkavskom književnom jeziku.

	Sklonidba brojeva u gramatikama:	m. pl. pridjeva u gramatikama:	nastavci brojeva:	nastavci pridjeva:
N	<i>dva – dve – dva</i> (S, K, M, Kr); <i>dva i obodva</i> (Đ); <i>tri</i> (S, K, M, Đ, Kr); <i>četiri</i> (S, K, M, Đ, Kr); <i>pet</i> (S, K, M)	<i>vrući</i> (S, K, M) <i>beli</i> (Đ) <i>sveti, zadnji</i> (Kr)		
G	<i>dveh</i> (S, K, M, Đ, Kr); <i>obodveh</i> (Đ); <i>treh</i> (S, K, M, Đ, Kr); <i>četireh</i> (S, K, M, Đ, Kr); <i>peteh</i> (S, K, M); <i>deseteh</i> (S, K, M)	<i>vrućeh</i> (S, K, M) <i>vrućih</i> (S, K, M) <i>beleh</i> (Đ) <i>sveteh, zadnjeh</i> (Kr)	<i>-eh</i>	<i>-eh</i> <i>-ih</i>

²⁹ Treba otkloniti mogućnost da se radi o G jd. ž. r. jer u nastavku slijedi L mn. ž. r. (*na*) *hižah*.

D	<i>dvem</i> (S, K, M, Kr); <i>obodvem</i> (Đ); <i>trem</i> (S, K, M, Đ, Kr); <i>četirem</i> (S, K, M, Kr); <i>4-em</i> (Đ); <i>petem</i> (S, K); <i>desetem</i> (S, K)	<i>vručem</i> (S, K, M) <i>vručim</i> (S, K) <i>belem</i> (Đ) <i>svetem, zadnjem</i> (Kr)	<i>-em</i>	<i>-em</i> <i>-im</i>
A	<i>dva – dve – dva</i> (S, K, M, Kr); <i>dve</i> ³⁰ (Đ); <i>obodva</i> (Đ); <i>tri</i> (S, K, M, Đ, Kr); <i>četiri</i> (S, K, M, Kr) i <i>-i</i> (Đ); <i>pet</i> (S, K, M)	m. r. <i>vruče</i> (S, K, M); <i>bele</i> (Đ); <i>svete, zadnje</i> (Kr) V s. r. = N s. r. (S, K, M, Đ, Kr) V ž. r. = N ž. r. (S, K, M, Đ, Kr)	A = N	m. r. <i>-e</i> s. r. V = N ž. r. V = N
V	<i>dva – dve – dva</i> (S, K, M, Kr); <i>tri</i> (S, K, M, Kr); <i>četiri</i> (S, K, M, Kr); <i>pet</i> (S, K, M)	V = N (S, K, M, Đ, Kr)	V = N	V = N
L	<i>dveh; treh, četireh, peteh</i> (Kr)	<i>sveteh, zadnjih</i> (Kr)	<i>-eh</i> (Kr)	<i>-eh</i> (Kr)
I	<i>dvemi</i> (S, K, M, Kr); <i>obodvem</i> (Đ); <i>tremi</i> (S, K, M, Đ, Kr); <i>četiremi</i> (S, K, M, Kr); <i>petemi</i> (S, K, M, Kr); <i>osmemi</i> (S); <i>devetemi</i> (K); <i>desetemi</i> (S, K)	<i>vručemi</i> (S, K, M) <i>belemi</i> (Đ) <i>svetemi, zadnjemi</i> (Kr)	<i>-emi</i> <i>-em</i> ³¹	<i>-emi</i>

³⁰ Čini se da je Đurkovečki ovdje zabunom stavio oblik za ženski rod, iako uopće ne donosi sklonidbu ženskoga roda. Cijeli je prikaz sklonidbe *Zapremenjati zaime nestanovito* prilično nesreden i nedorečen pa je teško ekcerpirati sve oblike sa sigurnošću.

³¹ Samo jedna potvrda kod Đurkovečkoga, iako je i kod njega u drugim primjerima *-emi*.

Paradigmatska povezanost brojeva i pridjeva u hrvatskom kajkavskom književnom jeziku navodi na tumačenje da se brojevi u hrvatskom kajkavskom književnom jeziku sklanjaju po pridjevnoj sklonidbi (Šojat 2009: 63). Razlika između sklonidbe brojeva i pridjeva u množini jest u tom što je kod brojeva akuzativ uvijek jednak nominativu, a kod pridjeva muškoga roda u akuzativu množine nastavak je *-e*, što je razlika na dvjema razinama: razlika u samom nastavku i razlika u suodnosu prema nominativu, dok kod pridjeva srednjega i ženskoga roda nalazimo pravilnost izjednačenosti s nominativom. Nepostojanje paradigmatske opreke po rodu (osim N A *dva, dve, dva, obodva*)³² te suodnos nominativa i akuzativa upućuje na to da sklonidbu glavnih brojeva treba izdvojiti unutar pridjevne sklonidbe. U sklonidbi glavnih brojeva Szentmarthyjeva, Kornigova i Matijevićeva gramatika ne predviđaju dubletne oblike u genitivu i dativu, kao što predviđaju u genitivu i dativu množine sklonidbe pridjeva.³³

Potvrde oblika glavnih brojeva kod Šiloboda slažu se s opisom u gramatikama: N: m. r. *dva* (30), m. r. *obodva* (24), ž. r. *dve* (9), ž. r. *obodve* (9), *tri* (48), *četiri* (12), *pet*, *deset*; G: *dveh* (12), *obodveh* (3), *treh* (18), *četireh* (4), *peteh*; D: *dvem* (3), *obodvem* (2), *trem* (3), *četirem* (2), *petem*, *desetem*; A: m. r. *dva* (19), m. r. *obodva* (8), ž. r. *dve* (32), ž. r. *obodve* (3), *tri* (17), *četiri* (7), *pet*, *desetoga*, *23-toga*; V: –; L: *dveh* (5), *obodveh*, *treh* (3), *četireh* (2), *deveteh*, *13-teh*; I: *dvemi* (3), *obodvemi*, *tremi*.

Kod Šiloboda nalazimo 7 potvrda sklanjanja brojeva viših od četiri: *Ako samo vu celeh deveteh nisi falel.; Desetem pako bogicam dojde 30 groši.; Ter tak jednomu oraču dojdu 3 groši, a petem kopačem 10 gro., a 14 žnjačem 7 gro.*;³⁴ *Jeden muž moral je svojemu gosponu dati desetoga kernjaka. Budući anda opitan kuliko ima glav, odgovoril je da ima vu 13-teh lugeh [...]; Andu iz 5 liter dojde 10 redov i vu vsakom redu po 3 litere tak postavljene da zmed peteh liter moraju dojti 3 litere, kak je goder postaviš.; [...] kuliko dojde na 23-toga kazitela.*

³² Treba pretpostaviti i **obodve* kao moguće, iako je nepotvrđeno u gramatikama.

³³ Martina Kuzmić i Boris Kuzmić proučili su brojeve u dopreporodnim pravnim tekstovima na hrvatskome kajkavskom jeziku, na temelju čega su ustvrdili: »Kajkavština starijih razdoblja u deklinaciji brojeva *dva, oba, tri* i *četiri*, poglavito kada su članovi prijedložnih izraza, pokazuje dvije oprečne tendencije: jedna teži deklinabilnosti svih članova prijedložnoga izraza, a druga morfološkoj neutralizaciji svih zavisnih padeža prema N A V. Deklinacija broja *dva* u staroj kajkavštini proteže se na tri tipa: imenički tip deklinacije prema i-osnovama, pridjevski tip deklinacije i indeklinabilni tip« (Kuzmić i Kuzmić 2007: 264). Takva raznolikost pojava oblika proizlazi iz toga što je jezična realizacija u rukopisnim pravnim tekstovima bila bliža mjesnim govorima sudionika pravnoga postupka kroz neposrednost svjedočenja.

³⁴ Tu valja pretpostaviti da se i *14* u izgovoru moralo sklanjati.

Poseban je slučaj riječ *sto*. To je jedini glavni broj za koji se u Szentmartonyjevoj, Kornigovoj i Matijevićevoj gramatici izričito ističe da se ne sklanja: *za sto letmi* (S., K.); *pred tristo letmi* (M.). (Kristijanović je preskočio na očekivanom mjestu objašnjenje o sklanjanju *sto*.) Šilobodove potvrde: *ako bi kralj imal sto orsagov i ima pako [...] vu sebe [...] jeden milijon deset sto jezer* govore tome u prilog. *Sto* ima svoj imenički parnjak *stotina*, kao i u suvremenom hrvatskom standardnom jeziku, za koji nalazimo potvrde i kod Šiloboda.

4.3. *Stotina, jezero i milijon*

Riječi *stotina*, *jezero* i *milijon* su glavni brojevi koji zbog svojih morfoloških obilježja, semantičkoga statusa u brojevnom nizu te sustava izricanja troznamenastih i višeznamenastih brojeva u hrvatskom jeziku pokazuju dvojako ponašanje u rečeničnim konstrukcijama. Kajkavske gramatike o tim riječima navode sljedeće:

a) *Stotina*. Kajkavske gramatike ne donose opis riječi *stotina* unutar opisa brojevnih riječi.³⁵

b) *Jezero*. U odlomku o svezi broja i imenice koja izriče što se broji, Szentmartony navodi da brojevi od *pet* nadalje imaju imenicu u genitivu: *deset, sto oder jezero let*. Već u sljedećem odlomku definira *jezero* kao imenicu “treće sklonidbe” (imenice srednjega roda) te navodi primjere: *tri jezera, pet jezer i z osmeme jezermi*. Kornig prvo *jezero* navodi u nabranjanju brojeva kao ono što se broji (*dva jezera, tri jezera*), zatim navodi da iza *jezero* slijedi imenica u G. mn. (*jezero let*) te kasnije, jednako kao Szentmartony, definira *jezero* kao imenicu srednjega roda donoseći primjere: *tri jezera, pet jezer i z deveteme jezermi*. Jednako je objašnjenje kod Matijevića, osim što su primjeri ponešto izmijenjeni: *jezero ljudih; dva, tri, četiri jezera; z peteme, šesteme jezermi*. Kristijanovićovo objašnjenje nasljeđuje prethodna i donosi primjere: *dva jezera; pet jezer osemsto i osem; dva, tri jezera, z peteme jezermi; leto jezero osemsto trideset i šesto*.

c) *Milijon*. Szentmartony nema potvrdu. Kornigova i Matijevićeva gramatika imaju jednako objašnjenje: u nabranjanju brojeva navode *milijon* kao imenicu u potvrdama: *jeden milijon i dva, tri, četiri milijoni*. Kristijanović donosi *milijon* i *bilijon* samo kao potvrdu riječi bez drugih primjera.

Iz takvoga pristupa vidljivo je da Szentmartony, Kornig i Matijević u svom opisu ne razlikuju glavne brojeve *jezero* i *milijon* od imenica *jezero* i *milijon* iako njihove potvrde pokazuju da u hrvatskom kajkavskom književnom jeziku ta razlika postoji.³⁶

³⁵ Riječ je potvrđena kod Šiloboda.

³⁶ U nastavku su potvrde brojeva podcrtane, a potvrde imenica podebljane.

1. glavni broj: *deset, sto oder jezero let* (S.); *jezero let* (K.); *jezero ljudih* (M.);

2. imenica: *tri jezera, pet jezer i z osmomi jezermi* (S.); *dva jezera, tri jezera* (K., M.); *tri jezera, pet jezer i z devetemi jezermi* (K.); *dva, tri, četiri jezera* (M.); *z petemi, šestemi jezermi* (M.); *jeden milijon* (K., M.); *dva, tri, četiri milijoni* (K., M.).

Kristijanović navodi samo primjere prve skupine, tj. kada *jezero* znači koliko čega ima, odnosno glavni broj. Samo Kornigova i Matijevećeva gramatika donose sintagmatske primjere s *milijon*, gdje je *milijon* ono što se broji.

Suodnos dvojakih sintaktičkih uloga riječi *jezero* i *milijon* može se predložiti u Šilobodovom čitanju brojevnog zapisa 7 638 101 005 900 112 360: *Ovi broji moraju se izreći ovak: sedem milijon milijonov, 37 šeststo trideset i osam jezer milijon milijonov, 38 sto i jedan milijon milijonov, 39 pet jezer milijonov, 40 devetsto milijonov, sto i dvanajest jezer, tristo i šestdeset*. Ostale potvrde glavnih brojeva *stotina, jezero* i *milijon*⁴¹ kod Šiloboda su: *pervi znaменуje jedinke, drugi desetke, a tretji stotine, a četerti jezera i takaj jedinke, a drugi koj je polag četertoga (kakti pervo) desetke, a tretji stotine, a četerti milijone; da pako razlučiš kade su jezera, kade milijoni; po takveh znamenjah razmevajuč to da piknice znamenuju jezera, a 1 milijon, a 2 milijon milijonov, a 3 milijon milijonov; izvan rečenice u tablici: stotine (6), jezera (3), milijoni (3); Ima pako jedna stotina vu sebe deset desetkov, jedno jezero – deset stotin, jedan milijon – deset sto jezer ili jezero jezer.; Ako bi na vsakom imanju imal jezero rali zemlje, tak bi imal 1 000 000, velim milijon rali. Ako bi na vsake rali posadil milijon zern, tak bi posadil 1 000 000 000 000, velim milijon milijonov zern. Ako bi pak iz svakoga zerna zraslo milijon zern, tak bi zraslo 1 000 000 000 000 000 000, velim milijon milijon milijonov zern.; ravno tak stotine pod stotine, a jezera pod jezera; vu tretjem redu stotine k stotinam, a vu četertom redu jezera k jezeram pridaj.*

Imamo dakle brojeve *jezero* i *milijon* i imenice *jezero* i *milijon*.⁴² Uzrok postojanja razlike između glavnih brojeva i istozvučnih imenica može se pronaći u izvanjezičnim razlozima: sustavu poimanja velikih brojeva kojemu je osnova načelo da se svake tri decimale broj zaokružuje kao cjelina, na način da se prvo izriče najveća cjelina a zatim manje (npr. milijuni pa tisuće), a logika je jezika

³⁷ *Sedem milijon milijon milijonov* 'sedam trilijuna'.

³⁸ *Šeststo trideset i osam jezer milijon milijonov* 'šesto trideset i osam bilijarda'.

³⁹ *Sto i jedan milijon milijonov* 'sto i jedan bilijun'.

⁴⁰ *Pet jezer milijonov* 'pet milijarda'.

⁴¹ Usp. Tafra 1989: 229–232.

⁴² Usp. Tafra 1989: 229–232.

da cjelinu izriče imenicom. Pritom su riječi *jezero* i *milijon* svojim dočetcima prilagodljive hrvatskomu sklonidbenom sustavu. Prva je preuzeta iz mađarskoga kao imenica srednjega roda (*jezero*), a druga iz latinskoga kao imenica muškoga roda (*milijon*). *Stotina* u morfološkom smislu može biti samo imenica, ali nalazi svoga parnjaka u riječi *sto* kao glavnom broju, zbog čega se čini kao da su naoko dvojaka morfosintaktička svojstva koja sadrže riječi *jezero* i *milijon* kod *sto* i *stotina* podijeljena na dvije riječi.

4.4. Cifra

Potvrde riječi *cifra* kod Šiloboda su: *Na početku vseh drugeh navukov, znati najperviĉ potrebno je da vu vseh računeh ne nahaĉa se veĉ nego samo deset znaeĉ, najmre: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0, to jest: jeden, dva, tri, ĉetiri, pet, šest, sedem, osem, devet i 0 ili cifra, koja sama po sebe i takaj pred vsemi drugemi broji postavljena nikaj ne znamenuje, odkuda 05 je samo pet, ravno tak 003 je samo tri. Drugem vendar zapostavljena povekšava broj: odkuda 10 je deset, a 302 je tristo i dva. [...] Ako bi vu pridavanju 00 ili cifre došle, postavi pod liĉiju 0. [...] Ako pak v gorĉem i v dolĉem redu je jednak broj ali cifra, tak postavi pod liĉiju 0. [...] Ako pak v dolĉem redu je cifra, a v gorĉem redu ober cifre je broj, tak celoga gorĉega dole pod liĉiju prenesi. [...] Nekoj pak skradĉie cifre ne povekšavaju, nego samo k povekšanem drugem brojem, tak dolĉie kak gorĉie, zadĉni put pripišuju.*

Cifra kod Šiloboda znaĉi ‘nula, znamenka 0’. Iz navedenih je potvrda vidljivo da postoji jedna potvrda riječi *cifra* kao “ĉistoga broja”, ĉime se potvrĉuje njezina pripadnost istomu matematiĉkom brojevnom nizu kojem pripadaju ostale rijeĉi za ĉiste brojeve (paralelne s glavnim brojevima kao gramatiĉkom kategorijom). Meĉutim, ostalih šest potvrda mogu se odrediti samo kao imenice, iz ĉega slijedi da kod Šiloboda nema potvrde rijeĉi *cifra* kao glavnoga broja.

Rijeĉ *cifra* u tom znaĉenju ne nalazimo kod kajkavskih gramatiĉara, a takva semantiĉka veza ne moŹe se naĉi ni kod Habeliĉa⁴³ niti kod Jambrešića,⁴⁴ jer

⁴³ »Czifra. Ornatus, tus, m.; Czifranje. Exornatio, is, f.; Czifrafzt, a, o. Ornatus, a, um. Comptus, Politus, a, um.; Divoyka, ka goľzpu oblĉi, i-czifra. Cofmeta, tĉ, &c.; Halya uszakojacki czifrana. Vĉtis polymita.; Kamenom belem czifirati. Gypfo, as. p.; Kamenom czifranje. Gypłatoio, is. f. Gypłatura.; Kupa rezanem delom czifrana. Poculum cĉlatum. Toreuma, tis, n.; Ladje czifra. Apluľtre, is, n. Apluľtra, Apluľtria.; Lanczom zlatem naczifran. Torquatus, ti, m.; Zlato zrezano, czifrano. Aurum cĉlatum« (Habeliĉ 1670); (<http://infoz.ffzg.hr/ljubesic/habdelic/trazi.asp?upit=czifra&znak=on&jezik=hrlat>; pristupljeno veljaĉa 2012.);

⁴⁴ »Ornĉmentum, ti, n. Cic. I. *Kinch, Czifra, Lepoteny, Nakitje, Nakinchenoft.*«; »Ornatio, onis, f. Vitruv. *Kinchenye, Nakitjenye, Nagizdanye, Czifranje*« (Jambrešić 1740).

su kod njih u rječničkoj građi riječ *cifra* i njezine tvorenice u semantičkoj vezi s “ukrasom”, a podrijetlom je iz mađarskoga jezika.⁴⁵ Šilobodova riječ *cifra* može se dovesti u svezu sa starom njemačkom riječi *ziffer*,⁴⁶ odnosno srednjolatinском *cifra*, koje također znače ‘nula’,⁴⁷ a pritom se u slijedu posuđivanja značenje neznatno modificiralo: sanskrt *sūnya* ‘praznina, ništica’ → arapski *sifr* ‘praznina, ništica’⁴⁸ → srednjolatinски *cifra* ‘nula’ → njem. *ziffer* ‘nula’.⁴⁹ Šilobod imenicom *cifra* nasljeđuje tu semantičku liniju, a ne onu koja vodi u značenje ‘znamenka, brojka’ (RHKKJ, knj. 1, 247–248). Postavlja se pitanje je li *cifra* kod Šiloboda preuzeta iz srednjolatinškoga ili njemačkoga jezika. Budući da kod kajkavskih leksikografa Habelića i Jambrešića ne nalazimo riječ *cifra* kao riječ latinskoga jezika, pa čak ni kao riječ hrvatskoga kajkavskog književnog jezika u značenju ‘nula’, vjerojatnija je pretpostavka da je preuzeta iz njemačkoga jezika.

Šilobodove potvrde za riječ *cifra* u značenju ‘nula’ izolirana su pojava u hrvatskom kajkavskom književnom jeziku. Riječ *cifra* kao termin matematičke terminologije najčešće dolazi u značenju ‘znamenka, grafički znak za broj’, koje se zadržalo i do danas. U tom se značenju nalazi i kod Habelića izvan rječničke građe,⁵⁰ a i kod kasnijih kajkavskih aritmetičkih priručnika: »C. Znamenkye brojev, iliti cifre. 1. Navadne (iliti Arabzke) znamenkye brojev, iliti cifre. a) Cifre navadne jeszu: 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. b) Znamenkye jedinka je (1). c) Nula (0), szama po szebi nikaj nevalya, ztoi pak na deszno koje cifre, tak zrokuje, da predpozstavlena cifra deszetverztu czenu dobi. Tak 2 pred nulum (20) znamenuje dvaput 10 iliti dvadeszet« (*Napuchenye* 1780: 3). Objašnjenje je jednako u svih osam izdanja službenoga aritmetičkog priručnika za narodne škole u kajkavskom dijelu Kraljevine Hrvatske Slavonije i Dalmacije.⁵¹ Malo je vjerojatno da bi se nakon 1780., tj. nakon prvoga službenog matematičkog priručnika, moglo pronaći potvrdâ riječi *cifra* u Šilobodevu značenju, ali ostaje mogućnost da se potvrda pronađe negdje u ranijim kajkavskim izdanjima jer se ne čini vjerojatnim da bi Šilobod koristio riječ za nulu koja nema temelje u dotadašnjoj uporabi.

⁴⁵ V. 1. *cifra* (RHKKJ, knj. 1, str. 247).

⁴⁶ »ZIFFER [...]1) das zahlzeichen 0, das zeichen für die null« (Grimm, knj. 15, 1240.).

⁴⁷ »ZIFFER Sf Substantiv Femininum std. Standardwortschatz (14. Jh.), spmhd. zif(f)er “Null” Entlehnung. Entlehnt aus ml. cifra “Zahlzeichen, Null”; dieses ist entlehnt aus arab. Sifr “Null”, eigentlich “leer” und damit eine Lehnbedeutung von ai. sūnya- “leer” und “Null”« (Kluge 2002, s. v. Geld.).

⁴⁸ Skok 1972: 261.

⁴⁹ V. ZIFFER (Kluge 2002, s. v. Geld.).

⁵⁰ U kraćem tekstu uz tablicu množenja na kraju rječnika (Habelić 1670).

⁵¹ Popis izdanja v. pod natuknicom *Napuchenye* 1780. u *Izvorima* na kraju članka, a podrobnije o računskim priručnicima u Ptičar 2004.

5. Redni brojevi

U Szentmartonyjevoj gramatici kratko se navode redni brojevi (*Ordnungszahlen*) *pervi*, *drugi*, *jedenajsti*, *trideseti*, *stotni* i *jezerni* te se objašnjava da se tvore pomoću nastavka *-i* ili *-ni*. Kornigova i Matijevećeva gramatika imaju potpuno jednako tumačenje rednih brojeva: 1. posebno se objašnjava suodnos *jeden* i *pervi*, *dva* i *drugi*, *tri* i *trejti* (!), *četiri* i *četerti*; 2. redni brojevi od *peti* naviše tvore se nastavkom *-i*; 3. *stotni* i *jezerni* izdvojeni su kao posebni slučajevi. Sve tri navedene gramatike ističu da se redni brojevi sklanjaju kao pridjevi. Iako nema posebnih objašnjenja za redne brojeve, može se zaključiti da Đurkovečki redne brojeve svrstava u pridjeve jer ističe da *imena pridavna koja znamenju broj, rudu, narod [...] nemaju nego jednoga stupaja*⁵², a u nastavku među primjerima navodi i *pervi*.

U Šilobodovu se priručniku nalaze sljedeće potvrde rednih brojeva: muški rod N jd. *pervi* (51), *drugi* (53), *tretji* (42), *treći*,⁵³ *četerti* (23), *četirti*,⁵⁴ *peti* (10), *šesti* (7), *sedmi* (4), *osmi* (4), *deveti* (6), *deseti* (3), *11-ti*, *12-ti* (2), *17-ti*, *24-ti*; G jd. *pervoga* (80), *pervoega*,⁵⁵ *drugoga* (89), *tretjega* (36), *četertoga* (16), *petoga* (24), *šestoga* (8), *sedmoga*, *osmoga* (6), *devetoga* (6), *10-toga*, *trinajestoga*, *24-toga*; D jd. *pervomu* (11), *drugomu* (17), *tretjemu* (12), *četertomu* (2); A jd. *pervi* (13) i *pervoga* (26), *drugi* (6) i *drugoga* (22), *tretji* (4) i *tretjega* (25), *četerti* (2), *4-ti* (2) i *četertoga* (2), *sedmoga*, *devetoga*, *12-ti* (2); V jd. –; L jd. *pervom* (16) i *pervem* (10), *drugom* (14) i *drugem* (4), *tretjem* (14), *četertom* (6), *4-tom* i *četertem* (4), *petom* (8) i *petem* (4), *šestom*, *osmom*, *desetom*, *10-tom* (3); I jd. *pervem* (19), *drugem* (16), *tretjem* (14), *četertem* (6); srednji rod N jd. *pervo* (3), *drugo* (7), *tretje* (3), *četerto*; G jd. *pervoga* (7), *drugoga* (8), *tretjega* (7), *7-moga*; D jd. –; A jd. a) *pervo* (18) i *pervoga*, *drugo* (14) i *drugoga*, *tretje* (19) i *tretjega*, *četerto*, *9-to* (2), *17-to*; V jd. –; L jd. *pervem* (6), *drugem* (2) i *drugom* (2), *tretjem* (6); I jd. *drugem*, *tretjem*, *četertem*; ženski rod N jd. *perva* (18), *druga* (23), *trejja* (16), *četerta* (3), *peta*, *6-ta* (3), *deseta*, *14-ta*, *dvajseta*; G jd. *perve* (7), *druge* (12), *trejje* (2), *četerte* i *četverte*, *7-me*, *8-me*, *9-te* (5), *10-te*, *12-te* (8), *13-te*, *14-te* (2), *15-te* (3), *16-te* (4); D jd. *perve* (2), *druge* (2), *trejje*; A jd. *pervu* (8), *drugu* (24), *tretju* (3) i *3-tu* (2), *četertu*, *dvajsetu* (2); V jd. –; L jd. *perve* (6), *druge* (5) i *drugi*,⁵⁶ *trejje* (2) i *3-te*, *četerte*, *6-te*, *14-te* (2); I jd. *pervum* (4), *drugum* (10), *tretjum* (3), *9-tum*, *10-tum*, *13-tum*, *15-tum*, *16-tum*.

⁵² Đurkovečki, str. 70.

⁵³ Sloвна pogriješka, str. 179.

⁵⁴ Sloвна pogriješka, str. 377.

⁵⁵ Sloвна pogriješka, str. 214.

⁵⁶ Sloвна pogriješka, str. 384.

Usporedimo li Šilobodove potvrde s pridjevnom sklonidbom u kajkavskim gramatikama,⁵⁷ uočavamo da postoje neka odstupanja, ali i dubletni oblici kako su opisani u gramatikama. Na prvom mjestu treba istaknuti ono što je potpuno različito: U dativu i lokativu jednine ženskoga roda Šilobod ima dosljedno samo nastavak *-e*. Niti jedna gramatika ne predviđa nastavak *-e* za te padeže u pridjevnoj sklonidbi ženskoga roda, nego sve (osim Đurkovečkoga) nude dva moguća nastavka, *-oj* i *-i*. Budući da četiri gramatike hrvatskoga kajkavskog književnog jezika utvrđuju da *-oj* i *-i* u dativu i lokativu jednine ženskoga roda pripadaju normi, valja se zapitati što je *-e* u dativu i lokativu jednine ženskoga roda u odnosu na tu normu.⁵⁸ S druge strane, potvrde za lokativ jednine muškoga i srednjega roda verificiraju stanje u gramatikama, rekonstruirano prema dativu. Od dvaju oblika za instrumental jednine muškoga i srednjega roda u gramatikama (*-em* i *-im*), Šilobod ima samo potvrde s nastavkom *-em*.

Oblici za akuzativ jednine muškoga i srednjega roda očekivano imaju dva oblika: oblik jednak nominativu i nastavke *-oga/-ega*, koji nisu dubletni nego ovise o palatalnosti/nepalatalnosti osnove. U hrvatskom standardnom jeziku oblici akuzativa muškoga i srednjega roda povezuju se sa semantičkim određenjem živo/neživo imenice koju opisuje pridjev ili redni broj. U hrvatskom kajkavskom književnom jeziku zasigurno postoji povezanost oblika za akuzativ jednine muškoga i srednjega roda s time znači li imenica živo ili neživo, što ističu Szentmartonyjeva, Kornigova, Matijevićeva i Kristijanovićeva gramatika u poglavlju o sklonidbi imenica muškoga roda. Kod Šiloboda se to ogleda u dvije činjenice: a) u tome što su potvrde za akuzativ jednine muškoga i srednjega roda rednih brojeva koji se odnose na imenicu za živo uvijek s nastavkom *-oga/-ega* (13 potvrda); b) oblici akuzativa jednine muškoga i srednjega roda jednaki su oblicima nominativa jednine muškoga i srednjega roda samo kad se redni broj odnosio na imenicu koja znači neživo (104 potvrda). Ostaje 67 potvrda akuzativa⁵⁹ rednih brojeva s nastavkom *-oga/-ega* koji se odnose na imenicu koja znači neživo, čemu je potrebno posebno objašnjenje. Ekscerpirajući oblike imenskih riječi u više djela uvidjeli smo da postoji moguća povezanost oblika akuzativa jednine muškoga i srednjega roda s postojanjem ili nepostojanjem prijedloga ispred pridjeva (u ovom slučaju rednih brojeva).

⁵⁷ Kao pregledni primjer vidi raniji prikaz sklonidbe riječi *jeden*.

⁵⁸ Šojat ističe da je nastavak *-e* u uporabi bio češći: » – u dativu i lokativu singulara ženskoga roda preuzet je imenički nastavak (u 17. i u 18. stoljeću češće *-e* nego *-i*, uglavnom ovisno o nastavku imenice u sintagmi), ali je u svim razdobljima kajkavske književnosti, osobito u 19. stoljeću, veoma obična i upotreba nastavka *-oj* (*vsake žene* : *vsaki ženi* : *vsakoj ženi*)« (Šojat 2009: 61–62).

⁵⁹ Od toga je samo jedna potvrda uz imenicu srednjega roda.

Tablica:

bez prijedloga	s prijedlogom
A = N (20)	A = N (84)
A = G (67)	–

Iz tablice se vidi da postojanje prijedloga utječe na nastavak u akuzativu jednine muškoga i srednjega roda pridjevnne sklonidbe na način da se iza prijedloga dosljedno koristi oblik akuzativa jednak nominativnom, a bez prijedloga najčešći su nastavci *-oga/-ega*.

Šilobod ima potvrde množinskih oblika u muškom rodu – N. mn. *pervi* (3), *drugi* (12); G. mn. *perveh* (1), *drugeh* (5); D. mn. *pervem* (2), *drugem* (2); A. mn. *perve* (2), *druge* (3), *treće* (2), *četerte* (2); L. mn. *perveh* (1), *drugeh* (2); I. mn. *drugemi* (2) – i ženskom rodu – N. mn. *perve* (1); G. mn. *perveh* (2); A. mn. *druge* (1). Iako ima jednu potvrdu dvojine (*da tak na perva dva pajdaša ostane dobička ranj 1280.*), češće su potvrde množinskih oblika rednih brojeva u sintaktički uvjetovanom padežu (*ar ako prvi dva A i B dobili jesu ranj 1280; zmed drugeh treh teržcev*). Množina *drugi* nije uvijek brojevnna riječ, nego može značiti i ‘ostali’ (*Ako detič med pajdaše ne bi dal svoje penezi vu teržtvo onda kada bi dali drugi, tak se glavni penezi moraju povekšati z vremenom.; z privolenjem drugeh pajdašev pridaj je takaj on vu teržtvo ranj 400*).

6. Zbirni brojevi i brojevnni pridjevi

Kornig tumači da se dodavanjem riječice *fele* glavnomu broju dobiva “dijelni broj” (*die theilenden Zahlwörter*) u primjerima: *jedne fele, dvoje fele, troje fele, četvero fele* [!], *petero fele* [!], *šestero fele* [!] &c. Jednako objašnjava i Matijević, ispravljajući ujedno Kornigove slovne pogreške: *jedne fele, dvoje fele, troje fele, četvere fele* etc. Szentmartony i Đurkovečki nemaju tih potvrda, a Kristijanović je utvrdio da postoje oblici *dvoj* ili *dvoji*, *dvoja*, *dvoje*, *troj* ili *troji*, *troja*, *troje*, *četveri*, *četvera*, *četvero*, *peteri* (...), *šesteri* (...), *sedmeri* (...), *osmeri* (...), *deveteri* (...) itd. te da se sklanjaju kao pridjevi. Uporabu je razdijelio na tri primjera: 1. *četvere vilice*; 2. *dvoje čizme* u odnosu na *dvije čizme*; 3. *dvoje teličev, četvero detce*. Uočio je sintagmatsku svezu *na dvoje, na troje*. Sitnim je slovima dodao da su mogući oblici *jedne fele, dvoje fele, troje fele*. Kristijanovićeve je razdvajba vrlo bliska suvremenom jezikoslovnom poimanju dvaju nizova brojevnih riječi: zbirnih brojeva i brojevnih pridjeva.

Iz Šilobodova priručnika izdvojene su sve rečenice s potvrđama brojevnih pridjeva: *hoće vendar Peter obodvoje* [glavno i interes] *imati; to jest obodvojega* [zlata i srebra] *funtov 12; od obodvojega* [zlata i srebra]; *ar obodvoje* [spodobno napreduvanje i naturalsko napreduvanje] *jednem načinom biva; jedan ima dvoje vino; rad bi vendar iz obodvojega* [vina] *imati pint; ako bi anda obodvojega vina rad kupiti; iz obodvojega praha napraviti; troji žitek je troju cenu; 7 lotov četvere začimbe; ako bi gdo imal trojega vina; dvojem načinom postaviti moreš; obodvojem načinom; gospon ima trojega srebra; troje srebro izide; četvero srebro povekšaš; kada je dvoja fela vu računu; ako je troja fela vu računu; četerinajest ljudih troje meštrije; iz četvere generalije; zato znati moraš da je troje napreduvanje; kada pak pogodiš dve peršone i dvoje dugovanje; pili jesu troje vino; postavi na stol troje dugovanje; ako su tri peršone i troja dugovanja.*

Brojeveni pridjevi razvrstani su po padežima:

N jd. m. r. *troji*; N jd. s. r. *obodvoje, troje* (2); N jd. s. r. *dvoja, troja*

G jd. m. r. *obodvojega*; G jd. s. r. *obodvojega* (3); G jd. ž. r. *troje, četvere* (2)

A jd. s. r. *dvoje* (2), *obodvoje/obodvojega, troje* (2)/*trojega* (2), *četvero*;

A jd. ž. r. *troju*

I jd. m. r. *dvojem, obodvojem*

N mn. s. r. *troja*.

Osim toga, mnogobrojne su potvrde prijedložnih izraza sa zbirnim brojevima u priložnoj službi: *na troje razdeljenoga; razdeli na troje; razdeli 960 na troje i na četvero; razdeli na osmero; [razdeli] na četvero; razdeliš na troje; razdeli na četvero; razdeli ves dobiček na četvero; razdeli na četvero; bude se moglo dva puta na dvoje razdeliti; koj se more razdeliti na dvoje, na troje i na četvero; naj razdeli na dvoje; onda naj razdeli na dvoje.*

Opisi zbirnih brojeva i brojevnih pridjeva u suvremenim hrvatskim gramatikama nisu jednoznačni pa je u pojedinim situacijama i u hrvatskom standardnom jeziku teško razlučiti zbirne brojeve od brojevnih pridjeva. U *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr. 1997) stoji da se zbirni brojevi mogu upotrijebiti mjesto glavnih brojeva te da imaju padežne oblike slične zamjeničnima. Nakon paradigme za *dvoje* zaključuje se: »Oblici koji u DLI završavaju na -īm (-ima) zapravo su oblici brojnog pridjeva *dvoji, troji, obadvoji, oboji*.« (Barić i dr. 1997: 219). Od mnogobrojnih primjera rečenica sa zbirnim brojevima u "nominativu" donosi se i nekoliko u drugim padežima, npr.: »N a t r ó m e se pozna čovjek«; »P ò v a m a d v ó m a tijelo mi je jače uz zemlju priraslo ... blistajima munje«; »Polovica tēbi jēdnome, a polovica n ā m a d e s e t ó r i m a «

(Barić i dr. 1997: 219–220). *Hrvatski jezični savjetnik* puno opreznije pristupa zbirnim brojevima pa se utvrđuje da se ne sklanjaju u dvama slučajevima: »a) kad u rečenici dolaze u nominativu i akuzativu (*Petero ljudi stiglo je vlakom; Vidio sam troje djece*); b) uz prijedloge (*Pokraj njih troje prošao je rat*)« (HJS 1999: 172), a zbirnim se brojem smatra i potvrda u primjeru »troja vrata«. Silić i Pranjeković zbirne brojeve svrstavaju u brojeve imenice i donose paradigmu, ali svi su primjeri u nominativu: »*Već je stiglo petero putnika, Pred vratima se igralo troje unučadi, Ostalo mu je pošteđeno sedmero jaradi*« (Silić i Pranjeković 2005: 145).

Promjenu značenja kod uporabe zbirnoga broja i brojevnoga pridjeva te sintagmatske sveze i sročnost u hrvatskom standardnom jeziku obrazložila je Branka Tafra. Zbirni brojevi objašnjeni su: »2. Brojeve riječi *dvoje, oboje, obadvoje* često dolaze samostalno, bez imenice, a rjeđe uz brojive imenice m. r. u množini kad one znače zanimanje, titulu i sl. (*dvoje profesora*) ili u jednini ako je riječ o nebrojivim zbirnim imenicama (*dvoje unučadi, dvoje djece*). Kad referiraju na neosobu, uvijek dolaze samostalno: *to dvoje* (stan i posao), *između toga dvoga* (stana i posla). Razumijevaju se dvije imenice, ali im u ovom slučaju brojeve riječi ne otvaraju mjesto« (Tafra 2005: 24–25). Brojevi pridjevi: »3. Brojeve riječi *dvoji, dvoje, dvojica, oboji, oboje, oboja, obadvoji, obadvoje, obadvoja* dolaze uz imenice *pluralia tantum* ili uz one koje se “ponašaju” kao *pluralia tantum*: *cipele, izbori, zavjese, upute*« (Tafra 2005: 25). Razlike između zbirnih brojeva i brojevnih pridjeva su te što zbirni broj ne izriče rod (i zapravo je primjeren kada se izricanje roda mora ili želi izbjeći) i izriču pojedinačnu količinu onoga na što se odnose. Brojevi pridjevi slažu se s imenicom u rodu, broju i padežu, ali imenicu količinski određuju kao skup ili vrstu.

Šilobodove potvrde pokazuju da se suvremena gramatička raščlamba zbirnih brojeva i brojevnih pridjeva ne može primijeniti doslovno jer kajkavski književni jezik pokazuje osebujuću uporabu tih oblika. Prvo se može zamijetiti da imamo samo jedan množinski oblik: *ako su tri peršone i troja dugovanja*, pa se ta potvrda može izdvojiti kao brojevni pridjev. Potvrde koje se odnose na imenice izrečene u prethodnom tekstu odredit ćemo kao zbirne brojeve: *hoće vendar Peter obodvoje* [glavno i interes] *imati; to jest obodvojega* [zlata i srebra] *funtov 12; od obodvojega* [zlata i srebra]; *ar obodvoje* [spodobno napreduvanje i naturalsko napreduvanje] *jednem načinom biva; rad bi vendar iz obodvojega* [vina] *imati pint*.

Međutim, ostale potvrde pokazuju da se raščlamba ne može provesti na način kako je to predviđeno za hrvatski standardni jezik: *jeden ima dvoje vino; ako bi anda obodvojega vina rad kupiti; iz obodvojega praha napraviti; troji žitek je troju cenu; 7 lotov četvere začimbe; ako bi gdo imal trojega vina; dvo-*

jem načinom postaviti moreš; obodvojem načinom; gospon ima trojega srebra; troje srebro izide; četvero srebro povekšaš; kada je dvoja fela vu računu; ako je troja fela vu računu; četerinajest ljudih troje meštrije; iz četvere generalije; zato znati moraš da je troje napreduvanje; kada pak pogodiš dve peršone i dvoje dugovanje; pili jesu troje vino; postavi na stol troje dugovanje. Na morfološkoj razini može se prvo utvrditi da sve potvrde imaju imenicu s kojom se slažu u rodu, broju i padežu, što je svojstvo brojevnih pridjeva, no svi su primjeri u jednini, što, prema klasifikaciji za hrvatski standardni jezik, nije svojstvo brojevnih pridjeva. Imenice ne izriču par niti skupinu, nego pojedinačne stvari pa su brojeвне riječi uz njih određenje pojedinačne količine onoga što izriče imenica, što je svojstvo zbirnih brojeva: *dvoje vino* znači “dva vina”, A. jd. *trojega srebra* znači “tri srebra” itd. Navedene potvrde, dakle, pokazuju osobine i zbirnih brojeva i brojevnih pridjeva. Stoga, suvremena klasifikacija zbirnih brojeva i brojevnih pridjeva u hrvatskom standardnom jeziku nije primjenljiva u Šilobodovu matematičkom priručniku, iz čega se može pretpostaviti slično stanje i u ostalim djelima hrvatskoga kajkavskog književnog jezika.

7. Zaključak

Za sve koji se bave hrvatskim kajkavskim književnim jezikom jedno od osnovnih pitanja jest pitanje norme, tj. određivanje hrvatskoga kajkavskog književnog jezika kategorijama suvremenih standardoloških teorija, kao što su standardizacija, standardnost, kodifikacija itd. U tom će se smislu zaključiti predočeno istraživanje.⁶⁰ Na koji se način opisi brojevnih riječi u kajkavskim gramatikama uklapaju u predodžbu hrvatskoga kajkavskog književnog jezika kao jezika u procesu standardizacije ili kao standardnoga jezika?⁶¹ Szentmartonyjeva, Kornigova, Matijevećeva i Kristijanovićeve gramatike predstavljaju čvrst kontinuitet gramatičkoga opisa pa se i opisi brojevnih riječi u svakoj pojedinoj gramatici naslanjaju na opis u prethodnoj. Dubletni oblici ukazuju na naddijalekatnost hrvatskoga kajkavskog književnog jezika te svjedoče da su na njega utjecala najmanje dva kajkavska dijalektna idioma. Te četiri gramatike zastupaju normiranje na istim temeljima u razdoblju od 54 godine. No je li ta norma ujedno i standardna?⁶² Pokazuje li ta norma što je u hrvatskom kajkav-

⁶⁰ »Naravno, posrednost iščitavanja norme iz pisane baštine nužno traži velik broj analiza na svim jezičnim razinama velikog broja tekstova prije utvrđivanja norme« (Stolac 1995: 335).

⁶¹ »U Hrvata se novoštokavština (ijekavska i ikavska) standardizira od sredine 18. do konca 19. st., s time da do tridesetih godina 19. st. ima na sjeverozapadu konkurenta u kajkavskom standardnom jeziku (ili bar pismenom jeziku u procesu standardizacije) [...]« (Brozović 1976–77: 3).

⁶² »Standardna norma određuje što je u jeziku stilski neutralno i stoga neobilježeno« (Katičić 1996: 177).

skom književnom jeziku neutralno i stilski neobilježeno? Dovode li zabilježene dublete do nestabilnosti norme?⁶³

Szentmartony, Kornig, Matijević i Kristijanović donose razrađen opis brojevnih riječi, koji pokazuje težnju za kontinuitetom norme i kontinuitetom razine jezičnoga opisa. Đurkovečki brojevnice riječi opisuje sporadično, ne nasljedujući razrađenost gramatičkoga opisa prethodnih triju gramatika. Bogatstvo potvrda brojevnih riječi i riječi s brojevnom osnovom u Šilobodovu priručniku uglavnom je u skladu s opisom u gramatikama, ali i donosi mnogobrojne potvrde brojevnih riječi koje ne nalazimo u gramatikama, pa je to reprezentativan primjer teksta za obrađenu temu. Osnovno morfološko odstupanje između Šilobodove uporabe i opisa u gramatikama je lokativ jednine ženskoga roda pridjevnice sklonidbe. No, i u samim gramatikama nalazimo dubletne oblike u jednini pridjevnice sklonidbe (u instrumentalu muškoga i srednjega roda te dativu ženskoga roda) pa se ne može reći da gramatike propisuju jednoznačnu standardnu normu, ali zasigurno pokazuju visok stupanj standardizacije hrvatskoga kajkavskog književnog jezika.

Izvori:

HABDELIĆ 1670. = *Dictionar, ili Réchi Szlovenfzke zvexega ukup zebrane, u red pofztaulyene, i Diachkemi zlahkotene* [...]. *Stampano u Nemskom Gradczu, pri Odvetku Widmanstadiussa*. [Prema pretisku iz 1989., Zagreb: Kršćanska sadašnjost; također i u elektroničkom obliku na URL: <http://infoz.ffzg.hr/ljubescic/habdelic/>; pristupljeno veljača 2012.]

JAMBREŠIĆ 1742. = *Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica, et hungarica locuples* [...]. [Zagreb.] [Prema pretisku iz 1992., Zagreb: Zavod za hrvatski jezik.]

ŠILOBOD 1758. = *Arithmetika horvatszka* [...]. *Zagrabiae, Typis Antoni Reiner, Inclyti Regni Croatiae*. [Prema pretisku iz 2008., Samobor: Samoborski muzej.]

MATIJEVIĆ 1771. = *Pomum granatum worinnen durch dem Löbl. Warasdiner Generalat übliche Kroatische Redens Art der wahre Kern der Deutschen Sprache expliciret wird*. [Zagreb.]

Kratki navuk 1779. = *Kratki navuk za pravopiszanye horvatzko za pòtrebnozt nàrodnih skol. Ofen* [...]. [Prema pretisku iz 2003., Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.]

SZENTMARTONY 1783. = *Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutsche*.

KORNIG 1795. = *Kroatische Sprachlehre oder Anweisung für Deutsche, die kroatische Sprache in kurzer Zeit gründlich zu erlernen, nebst beygefüigten Gesprächen und verschiedenen Übungen*. [Zagreb.]

⁶³ »Svaki put kad postoji dvojba, to dovodi do nestabilnosti jezične norme« (Franić, Hudeček i Mihaljević 2005: 37).

Napuchenye 1780. = *Napuchenye vu Brojo-znanye*. [Budim.] [Izdanja: 2. 1782.; 3. *Napuchenye vu rachunztvo*, 1798., i dalje pod tim naslovom; 4. 1818.; 5. 1834.; 6. 1838.; 7. 1840.; 8. 1844.]

MATIJEVIĆ 1810. = *Horvaczka grammatika oder kroatische Sprachlehre zum Gebrauche aller jener, besonders der deutschen Kroatiens Einwohner, welche Lust haben, die kroatische Sprache gründlich zu erlernen, von einem Menschenfreunde versasst, und herausgegeben*. [Zagreb.]

ĐURKOVEČKI 1826. = *Jezichnica horvatzko-slavinzka za hasen slavincev, i potrebochu oztaleh ztranzkoga jezika narodov*. [Pešta.] [Prema pretisku iz 2008., Zagreb: Profil.]

KRISTIJANOVIĆ 1837. = *Grammatik der kroatischen Mundart*. [Zagreb.]

Literatura:

ALVARES = *Libri tres de institutione grammatica Emmanuelis Alvari in compendium redacti ab Horatio Tursellino ad S. J. scholas frequentium eruditio-nem*. Regii. Apud Jod. Davolium, et filium. MDCCCXXIII. [1823.]

AR = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–XXIII* (1880–1976). Zagreb: JAZU.

BABIĆ, STJEPAN 1986. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb.

BABIĆ, STJEPAN; DALIBOR BROZOVIĆ; IVO ŠKARIĆ; STJEPKO TEŽAK 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb.

BARIC, EUGENIJA; MIJO LONČARIĆ; DRAGICA MALIĆ; SLAVKO PAVEŠIĆ; MIRKO PETI; VESNA ZEČEVIĆ; Marija Znika 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb.

BROZOVIĆ, DALIBOR 1976–77. *O suvremenoj morfološkoj normi hrvatskoga jezičnog standarda i o morfološkim značajkama standardne novoštokavštine uopće*. Jezik, 24, 1–12; 41–49; 109–114. Zagreb, 1976.–1977. [Također u zborniku: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. 1999. Zagreb: Matica hrvatska, 151–181.]

BROZOVIĆ, DALIBOR 1990. Suvremeni standardni jezik U: *Enciklopedija Jugoslavije*. 6. Jap-Kat. Natuknica: *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Zagreb.

CORBETT, GREVILLE G. 2000. *Number*. Cambridge: Cambridge University Press.
DWB 1854.–1961. *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*. Leipzig.

FRANČIĆ, ANDELA; LANA HUDEČEK; MILICA MIHALJEVIĆ 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

- FRANIĆ, IVANA 2007. Leksikografski status brojevnih riječi u *Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, 107–131.
- GORTAN, VELJKO; OTON GORSKI; PAVAO PAUŠ 1954. *Latinska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- GRIMM = *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*. 1854.–1971. Leipzig: Herausgegeben von der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin.
- HJS = BARIĆ, EUGENIJA; LANA HUDEČEK; NEBOJŠA KOHAROVIĆ; MIJO LONČARIĆ; MARKO LUKENDA; MILE MAMIĆ; MILICA MIHALJEVIĆ; LJILJANA ŠARIĆ; VANJA ŠVAČKO; LUKA VUKOJEVIĆ; VESNA ZEČEVIĆ; MATEO ŽAGAR 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamena, Školske novine.
- JEMBRIH, ALOJZ 1990. Kajkavska gramatika Ignacija Szentmártonyja (1783.). U knjizi: Alojz Jembrih. *Hrvatski filološki aspekti*. Čakovec: Zrinski, 70–85. Prije toga objavljeno u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU Varaždin*, 1, 277–306.
- JEMBRIH, ALOJZ 1996. Hrvatskokajkavski školski udžbenici. U knjizi: *Kajkaviana croatica. Hrvatska kajkavska riječ*. Zagreb: Družba Braća hrvatskoga zmaja, Muzej za umjetnost i obrt – Donja Stubica: Kajkaviana, 143–166.
- JEMBRIH, ALOJZ 2008. Josip Đurkovečki i njegovo djelo. Pogovor pretisku knjige: *Jezichnica horvatzko-slavinzka za hasen slavincev, i potrebochu oztaleh ztranzkoga jezika narodov. Po Josefu Gjurmkechki plebanushu samarichkom na svetlo dana. Pritizkano vu Peshti, 1826*. Zagreb: Profil, 173–210.
- JEMBRIH, ALOJZ 2009. Mihalj Šilobod u novom svjetlu. U zborniku: *Mihalj Šilobod i njegovo djelo. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa "Mihalj Šilobod i njegovo djelo" održanog 6. studenog 2008. godine u Svetoj Nedelji*. Samobor: Samoborski muzej, 47–117. [Rad je prethodno objavljen 2008. godine pod naslovom *Mihalj Šilobod i njegovo djelo (1724. – 1787.)* u knjizi *Pogovor uz pretisak knjige: Mihalj Šilobod Arithmetika horvatzska*, Zagreb, 1758. Samobor: Samoborski muzej.]
- KATIČIĆ, RADOSLAV 1996. *Načela standardnosti hrvatskoga jezika*. Jezik, 43, 175–182. Zagreb, 1996. [Također u zborniku: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. 1999. Zagreb: Matica hrvatska, 295–307.]
- KLINČIĆ, IVANA 2012. Opis tvorbe komparativa u gramatikama hrvatskoga kajkavskog književnog jezika. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 37/2, 423–442.
- KLUGE, FRIEDRICH 2002. *Etymologischen Wörterbuchs der deutschen Sprache*. Berlin. [CD ROM].
- KORADE, MIJO 1983. Život i rad Ignacija Szentmártonyja SI (1718.–1793.). *Vrela i prinosi*, 14, 66–100.

- KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, IVAN 1860. *Bibliografija hrvatska. Dio prvi. Tiskane knjige*. Zagreb: Brzotiskom Dragutina Albrechta.
- KUZMIĆ, BORIS; MARTINA KUZMIĆ 2007. Deklinacija brojeva *dva, oba, tri i četiri* u kajkavskim pravnim tekstovima od 16. do 18. stoljeća. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, 263–288.
- LONČARIĆ, MIJO 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- MAREVIĆ, JOZO 2000. *Hrvatsko-latinski enciklopedijski rječnik I–II*. Velika Gorica – Zagreb: Marka – Matica hrvatska.
- NYOMÁRKAY, ISTVÁN 1997.–1998. Bečke gramatike i mađarska i slavenska gramatikografija u 18. i 19. stoljeću. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 23–24, 281–287.
- PTIČAR, ADELA 2004. Prvi hrvatski računski priručnici. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 30, 173–179.
- RAZUM, STJEPAN 2009. Pastoralno-djelatni lik Mije Šiloboda. U zborniku: *Mihalj Šilobod i njegovo djelo. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa "Mihalj Šilobod i njegovo djelo" održanog 6. studenog 2008. godine u Svetoj Nedelji*. Samobor: Samoborski muzej, 11–28.
- RHKJ = *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika I–IV* (1984.–2008.). Zagreb: JAZU. [Obradeno od 1. a do prekogazliv.]
- RIBKIN, TATJANA PUŠKADIJA 1995. O mogućem autoru gramatike kajkavskoga jezika za Nijemce. *Kaj*, 1–2, 40–47.
- SILIĆ, JOSIP; IVO PRANJKOVIĆ 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- SKOK, PETAR 1972. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb: JAZU.
- STOLAC, DIANA 1995. Standardizacijski procesi u kajkavskome književnom jeziku. *Filologija*, 24–25, 331–338.
- ŠOJAT, ANTUN 1984.–1985. Prva objavljena gramatika kajkavskoga književnog jezika. *Rasprave Zavoda za jezik*, 10–11, 201–221.
- ŠOJAT, ANTUN 2009. *Kratki navuk jezičnice horvatske. Jezik stare kajkavske književnosti*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- ŠOJAT, OLGA 1962. Život i rad Ignaca Kristijanovića. *Rad JAZU*, 324, 63–114.
- TAFRA, BRANKA 1993. *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*. Zagreb: Matica hrvatska.
- TAFRA, BRANKA 1989. Što su brojevi? (gramatički i leksikografski problem). *Rasprave Zavoda za jezik*, 15, 219–237.
- TAFRA, BRANKA 1999. Dvoje o dvome. *Teorija i mogućnosti primjene pragmatolingvistike*. Zagreb – Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 769–780.

- TAFFRA, BRANKA 2005. *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga.
- UROIĆ, MARIJA; ANTUN HURM 2002. *Njemačko-hrvatski rječnik s gramatičkim podacima i frazeologijom*. Zagreb: Školska knjiga.
- VINCE, ZLATKO 1978. *Putovima hrvatskoga književnog jezika. Lingvističko-kulturnopovijesni prikaz filoloških škola i njihovih izvora*. Zagreb: SNL.
- VONČINA, JOSIP 1988.–1989. O normi hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Suvremena lingvistika*, 27–28, 65–70.
- Zagrebački kaj* 1998. = Šojat, Antun; Vida Barac-Grum; Ivan Kalinski; Mijo Lončarić; Vesna Zečević 1998. *Zagrebački kaj. Govor grada i prigradskih naselja*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

A description of numerals in grammars of the Croatian Kajkavian literary language

Abstract

The article provides both an analysis of numerals in grammars of the Croatian Kajkavian literary language and a comparison with the 1758 mathematical handbook *Arithmetika horvatszka* by Mihalj Šilobod Bolšić. A morphological description of cardinal numbers, ordinal numbers, collective numbers and numeral adjectives is provided. The expected result of this comparison of grammatical norms and linguistic concretisation is an insight into the norming of the morphological features of numerals. The research encompasses six published grammars of the Croatian Kajkavian literary language: 1. Josip Matijević: *Pomum granatum*, 1771; 2. Ignac Szentmartony: *Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutsche*, 1783; 3. Franz Kornig: *Kroatische Sprachlehre*, 1795; 4. Josip Matijević: *Horvaczka grammatika*, 1810; 5. Josip Đurkovečki: *Jezichnica horvatzko-slavinzka*, 1826; 6. Ignac Kristijanović: *Grammatik der Kroatischen Mundart*, 1837. The grammars by Szentmartony, Matijević and Kristijanović represent a solid continuity of grammatical description, and so the descriptions of numerals in each individual grammar rely on descriptions from prior grammars. Doublets are not a sign of digression from the norm, but rather point to the hybridity and superdialectal nature of the Croatian Kajkavian literary language.

Ključne riječi: brojeвне riječi, hrvatski kajkavski književni jezik, kajkavske gramatike, 18. stoljeće

Key words: numerals, Croatian Kajkavian literary language, Kajkavian grammars, 18th century